

СТАНОВИЩЕ
за работата на Иван Петров Дюлгеров
на тема: ИНТРАТЕКСТУАЛНА СЕМАСИОЛОГИЯ НА ПОНЯТИЕТО *дйн*
В КОРАНА

Дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

от проф. д-р Александър Б. Алексиев

Така представеният труд на колежата Иван Дюлгеров представлява задълбочен анализ за по-детайлно тълкуване на семантичните варианти на думата *дйн*¹, чиито денотат е кораничната представа за понятието „религия“.

В качеството си на евристичен подход за анализ на съдържанието на горепосоченото понятие, както впрочем за не по-малко сериозно разглеждане и на още няколко такива от общ за всички тях семантичен кръг, като '*Ал-Кур'āн*' (Коранът), '*Ал-Китāб*' (Писанието), '*ислām*¹ „ислям“ и '*йман*¹ „вяра“, и др., колежата Дюлгеров възприема т.нар. интратекстуална семасиология. Този авторски термин назовава подход, който се възприема за относително нетрадиционен на фона на обичая за изучаване на конкретната материя, - почти единствено и само през призмата на тълкованията на един или друг авторитет в историята на изучаване на Корана. Всъщност, като отбелязва и самият автор, в така възприетия метод за разбор няма нищо новаторско и специално.

По същество тук е възприет методът на съвременната корпусна лингвистика, където в рамките на сравнително голям обем от подбрани за целта текстове се изследват т.нар. конкорданси - преките контексти на наличните съчетания (колокации) на определена езикова единица (морфема, дума, словосъчетание) с другите езикови единици от морфологичното или синтактично обкръжение. Тези съчетания Дюлгеров нарича „дистрибутивни варианти“. Следва да се отбележи, че популярният подход за събиране на списъци от колокации и конкорданси се прилага като ефективен лексикографски прием, за извеждане на значенията и функциите на конкретни езикови единици¹.

Трудоемкостта при събирането на ръка и подреждането на всички съчетания от думи в рамките на обемни текстове дълги години затруднява езиковедите и препятства развитието и разпространението на този високоефективен метод. Надеждните изводи, които се генерират посредством прилагането му понастоящем вече са широкодостъпни с навлизането на компютрите, които вече са го превърнали в рутинна лингвистична процедура, извършвана с помощта на софтуер. Подобен по същество подход, като този възприет в настоящата работа от Дюлгеров, е предприеман и в китаистиката.

¹ вж. напр. Winnie Schiebert, 2009, Corpus Linguistics: Lexicography and Semantics: Introduction to Concordance and Collocations, Munich, GRIN Verlag, <http://www.grin.com/en/e-book/171915/corpus-linguistics-lexicography-and-semantics-introduction-to-concordance>

През 80-те години е проведен аналогичен анализ на съдържанието на основните понятия в каноничните текстове на конфуцианството². Изследването принадлежи на авторитета в областта на китайската философия в Русия проф. Арсений Карапетянц, и е предприето в отговор на разнобоя от мнения в трактовката на конфуцианските постулати. Разногласията, които се проявяват още и в продължение на дългата коментаторска традиция в Китай са причинени от лаконичността на формулировките в основния паметник „Съждения и беседи“ („Лун-ю“), чието авторство се приписва на самия Конфуций. Вредните последствия от този лаконизъм се избягват в горепосоченото изследване посредством разглеждането на контекстите на употреба. Откъсите, в които присъстват конфуцианските понятия са твърде кратки и позволяват твърде широка интерпретация. Ако обаче „сумата от тези откъси е достатъчно голяма, то тогава пресичането на смислите на тези откъси ще позволи да се съди, по правило еднозначно за смисъла на дадения термин“³. По същия начин колегата Дюлгеров, след като сумира, за по-голяма яснота, отделните откъси стига до извода за наличието на три свързани варианта на значението (наречени „алосеми“, а не три омонима) на общо 97-те реализации на коренната морфема /д-й-н/ „религия“ в Корана, съдържащи обща сема /съд/. При 77 от тях се реализира или семантичният вариант /дела → съд/, в който контекстът подсказва индивидуалната отговорност на „подсъдимия“, или аloseмата /закон → съд/, - когато става въпрос за „религията на Бога“. При 20 реализации в контекста на „съдния ден“ обаче контекстът подсказва, че се има предвид по-скоро самият съд като събитие в отвъдното, а не земните дела, които го обуславят. Ето защо се налага и трети вариант на значението на /д-й-н/, произведен от аloseмата /дела → съд/, а именно /Ø → съд/ (стр. 42-102). Във втора и трета глава, в рамките на 227 страници (стр. 103-329) много методично и изключително детайлно, с помощта на възприетия метод са разгледани откъси от знаменията, които са показателни за тълкуването на морфемата /д-й-н/, като *'ад-дй̣н^у л-қаййим^у* „правилната религия“, *дй̣н^у л-хаққ^у* „религията на истината“, *дй̣н^у Ллāх^у* „религията на Бога (Аллах)“, изразът *Лā 'икрāх^а фй̣ д-дй̣н^у* „Няма принуда в религията“, и други.

Особено внимание според мен заслужават поне два извода, които авторът препоръчва да бъдат използвани за изследване на въпросите за концепция за джихада. Единият, представляващ според колегата свършено нова в сферата на изучаването на Корана интерпретация е относно израза *дй̣н^у Ллāх^у* „религията на Бога“, който с помощта на възприетия метод за анализ на текста следва да се интерпретира в смисъл, че „онези, на които им е било отнето правото да работят за отвъдното си спасение, отново ще го придобият и ще могат да посещават делата си на Бога“ (стр.333). Другият е, че изразът *'ахласа дй̣н^а-ху ли-Ллāх^у*, който според ислямската тълкувателна традиция има пряко отношение към разбирането

² Карапетянц, Арсений Михайлович. Первоначальный смысл основных конфуцианских категорий. В сб.: Конфуцианство в Китае: Проблемы теории и практики. / Отв. ред. Л. П. Делюсин. - М: Наука, 1982. стр. 11-35.

³ пак там, стр. 12

на знамения (2:93) и (8:39), които на свой ред предоставят ключ към извеждането на концепцията на Корана за джихада, следва да се разбира в смисъла „посвещавам на Бога делата си, по които ще бъда съден в отвъдното“ (стр. 336).

Допълнителен начин за изясняване на лексикалните значения в редица случаи е търсенето на още по-широк контекст на употреба извън самия изследван паметник, - в рамките на други генетично свързани текстове. Така се постъпва в гореспоменатото от мен изследване на понятия от конфуцианския канон, където за опора е взет и трактатът „Мъндзъ“⁴. По този начин „несвързани на пръв поглед фрагменти“, разположени в едно сбито, тезисно изложение „придобиват цялостност и се появяват възможности за използване на връзките, които възникват само в достатъчно дълги отрязъци от текст.“⁵ Подобен консруктивен научен подход виждаме и при колегата Дюлгеров, в частност при съпоставката на арабския корен /*q-p-*'/ със староеврейския /*קפ*/, в старозаветния староеврейски текст на Библията, - корен на глаголната лексема *qara'a*, която всъщност е общосемитска и се реализира с редица лексикални значения („викам, говоря високо“, „каня“), сред които и „оповестявам“ и „чета“ (стр.13). Подходът позволява на Дюлгеров да заключи, че в семантиката на морфемата /*q-p-*'/ „оповестявам“ се отделя аloseмата /оповестяване на Божието слово/ - едно „доста тясно и до голяма степен терминологизирано значение, което в Стария Завет се среща само два пъти, а в Корана е използвано на повече от 80 места“ (стр.16).

Работата е логично структурирана, с добре оформено съдържание, с внушителен общ обем от 371 стандартни страници, съдържащ три глави, заключение (изводи, обобщения и приноси), с богата библиография от 283 заглавия, - реално използвана и цитирана в труда литература. Следва да се отбележи високата езикова култура, ерудираността на колегата Дюлгеров, концептуалната стабилност на заключенията му, произтичаща от логически издържани и разсъждения, които се позовават на цял ред от източници, подкрепящи едно или друго негово становище. Изборът на някои лингвистични понятия е спорен и не винаги удачен, според мен, но това не намалява стойността на труда.

Трудът е с особена актуалност в настоящия исторически момент, тъй като може да служи за по-успешна, научно-обусловена интерпретация на зловредни трактовки, обуславяни от традицията на исляма, и за по-ефективно разграничаване на Корана от явленията ектремизъм и джихадизъм.

С оглед на казаното дотук, уверено давам своя глас в полза на присъждането на колегата Иван Дюлгеров на образователната и научна степен „доктор“.

12-ти септември 2016 г

Проф. д-р Александър Б. Алексиев

---

⁴ пак там

⁵ пак там